

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava “Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õppekeskkonnas”

Mare Õunapuu

**HARIDUSPROGRAMMI “ETTEVÕTLIK KOOL” RAKENDAMISE
VÕIMALUSED JA EFEKTIIVSUS VILJANDIMAA
LASTEAIASÕPETAJATE HINNANGUL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja eelkooli pedagoogika nooremlektor Lehte Tuuling MA

Narva 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikastest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

(allkirjastatud digitaalselt)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mare Õunapuu

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ rakendamise võimalused ja efektiivsus Viljandimaa lasteaiaõpetajate hinnangul*“, mille juhendaja on Lehte Tuuling reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mare Õunapuu

19.05.2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. HARIDUSPROGRAMMI „ETTEVÕTLIK KOOL“ RAKENDAMINE ALUSHARIDUSES	8
<u>1.1.</u> Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ ajalugu	8
<u>1.2.</u> Ettevõtlikkusõpe lasteaias	9
<u>1.3.</u> Laste üldoskuste arendamine ettevõtlikkuse õppes	12
<u>1.4.</u> Nüüdisaegne õpikäsitlus ja aktiivõpe haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“	14
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA JA VALIMI KIRJELDUS	17
2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	17
2.2. Metoodika valik ja kirjeldus	17
2.3. Uurimisprotseduuri kirjeldus	18
2.4. Valimi moodustamine ja iseloomustus	18
3. UURIMISTULEMUSED	21
3.1. Lasteaiaõpetajate kogemused haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamisel ..	21
3.2. Lasteaialaste ettevõtlikkus kujunemine lasteaiaõpetajate arvates.....	25
3.3. Positiivsed ja takistavad tegurid haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“	28
3.4. Arutelu	30
KOKKUVÕTE	33
KASUTATUD KIRJANDUS.....	35
LISAD.....	39
Lisa 1. Valimi andmed.....	39
Lisa 2. Küsimustik lasteaiaõpetajale.....	41

SUMMARY

The title of the current thesis is “The Possibilities and Effectiveness of Implementing the "Enterprising School" Educational Program According to the Assessments of Kindergarten Teachers in Viljandi County”.

Today, entrepreneurial skills cannot be learned solely in school; emphasis must be placed on them from an early age. The educational program "Entrepreneurial School" supports children's entrepreneurship, creativity, and critical thinking, which can be linked to real life. The teacher's aim is to be a supporter, guide, and mentor so that the child can take responsibility for their learning. A significant focal point is teaching and upbringing activities that stem from the child, which involves experiential or active learning and focuses on the child's individuality, uniqueness, and creativity.

The aim of the bachelor's thesis is to find out the possibilities and effectiveness of the implementation of the educational program "Entrepreneurial School" according to the assessment of kindergarten teachers in Viljandi County.

The research utilized a quantitative research method, and data collection was conducted using a questionnaire. The questionnaire consisted of closed, semi-open, and open-ended questions. The questionnaire was distributed electronically to the heads of basic and silver level kindergartens in Viljandi County, who in turn distributed it to the kindergarten teachers. Thirty kindergarten teachers participated in the study.

The research findings indicated that kindergarten teachers emphasize the importance of implementing innovative teaching methods within the "Entrepreneurial School" program. They support the multifaceted development of children's entrepreneurship by involving them in practical activities and encouraging learning from mistakes. Kindergarten teachers set an example by creating an inspiring environment for generating ideas and demonstrating possibilities for their implementation. The implementation of active learning methods and project-based learning fosters deep engagement with subjects. However, teachers perceive the extensive and complex documentation requirements and the lack of resources negatively, which may hinder their teaching activities.

SISSEJUHATUS

Kiiresti muutuv ja arenevas ühiskonnas on võimatu toime tulla omamata ettevõtlikkust ja avatud suhtumist. Nüüdisaegne õpikäsitlus (HTM, 2022) näeb ette, et inimesel kujundatakse ettevõtlikkust juba varajasesest lapsepõlvest. Põhikooli riiklikus õppekavas (PK RÕK, 2023) on õpetuses ja kasvatuses käsitletavate läbivate teemade loetelus kolmanda teemana kirjas kodanikualgatus ja ettevõtlikkus ja Gümnaasiumi riiklikus õppekavas (GRÕK, 2023) seitsmenda punktina ettevõtlikkuspädevus. Kuigi Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, edaspidi KELA RÕK, (KELA RÕK, 2008) otseselt ettevõtlikkuspädevuse kujundamist esile ei too, on see siiski oluline, sest alus sellele tuleb panna juba lasteaias.

„Ettevõtlik kool“ on kaasaegne haridusprogramm, mille eesmärk on mitte keskenduda õpetamisele. Õpetaja eesmärk on olla suunaja ja juhendaja, et võimaldada õpilasel osaleda talle sobivas rollis ja vastutus õppimise ees on õppijal. Tegevused seostatakse reaalse eluga ja rakendatakse kaasates koostöösse erinevaid koostööpartnereid ja kogukonda (Rooste, 2011, lk 7). Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ idee pärineb Šotimaa haridussüsteemist. Eestis sai see alguse Ida-Virumaalt. Üle-eestilisena tegutseb programm 2016. aastast. Ettevõtliku kooli programm oli algselt suunatud koolidele, hiljem tutvustati programmi ka lasteaedadele. „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammiga on Eestis liitunud 221 õppeasutust, neist 173 kooli, 47 lasteaeda ja 1 kutseõppeasutus. Haridusprogrammi tegevust rahastab Euroopa Sotsiaalfond. Ene Nool on öelnud, et lasteaia põhiline ülesanne on luua keskkond elurõõmsate, ennast usaldavate, uudishimulike, avatud ja tahtejõuliste inimeste kasvatamiseks. „Ettevõtlik kool“ on haridusprogramm, mis just sellist mõtteviisi toetab (Ettevõtliku kooli koduleht). Oma uurimistöös tuginen Laucis ja Murik (2022) bakalaureusetöole, mille eesmärk oli välja selgitada lasteaiaõpetajate teadmised ja kogemused ettevõtlikkuse käsitlemisel õppe- ja kasvatus töös lasteaias. Uurimuses selgus, et õpetajad rakendavad ettevõtlikkuse tegevusi ja arusaamu, aga ettevõtlikkusõppe toetamiseks vajavad tugimaterjale.

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamise võimalused ja efektiivsus Viljandimaa lasteaiaõpetajate hinnangul. Eesmärgi saavutamiseks otsiti uurimistöös vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kuidas hindavad lasteaiaõpetajad haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendumist lasteaias enda kogemustele tuginedes?

2. Milliseid positiivseid külgi ja milliseid takistusi on õpetajad kogenud programmi rakendamisel?
3. Kuidas „Ettevõtlik kool“ haridusprogramm kujundab laste ettevõtlikkust lasteaiaõpetajate arvates?

Bakalaureusetöö koosneb sissejuhatuses ja kolmest peatükist. Esimene peatükk annab teoreetilise ülevaate haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ ajaloost, ettevõtlikkuse õppes lasteaias, laste üldoskuste arendamisest ettevõtlikkus õppes ja nüüdisaegsest õpikäsitlusest ja aktiivõppes. Teises peatükis on välja toodud uurimistöö metoodika ja valimi kirjeldus ning kolmandas peatükis ülevaade uurimistulemustest ning arutelu ja järeldused. Uurimistöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Uurimus viidi läbi 7 Viljandimaa lasteaias, mis on saanud haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“ baastasemed ja hõbetaseme.

1. HARIDUSPROGRAMMI „ETTEVÕTLIK KOOL“ RAKENDAMINE ALUSHARIDUSES

1.1. Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ ajalugu

„Ettevõtlikkuse“ haridusprogramm sai Eesti alguse Ida-Virumaal, kus lähtuti idee läbiviimisel Šotimaa eeskujust. 2005. aasta maikuus käisid IVEK (Ida-Viru Ettevõtlikkeskus), EAS (Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus) ja EKTK (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda) esindajad programmi tulemusi vaatlemas Šotimaal. IVEK oli veendunud, et šotlastel on õnnestunud saavutada häid tulemusi ning seejärel algatati šotlastega koostööprojekt. 2005. aastal käisid West-Lothiani maakonna esindajad maavalitsuse korraldatud seminaril rääkimas Šotimaal rakendatud programmist. Koostööprojekti partnerid olid ühel arvamusel, et ettevõtlikkus ei ole ainult majandusõpe, vaid inimene on võimeline oma mõtteid tegudeks muutma. Selleks peab omandama meeskonnatöö oskust. Analüüsimine, organiseerimine ja planeerimine on protsessis olulised. Inimloomuse omadustest on oluline loovus, aktiivsus, avatus, vastutustundlikkus ja paindlikkus. Selleks on ettevõtliku kooli haridusprogrammi tunnuslause „Tahan-suudan-teen“. (Ettevõtlik kool veebileht)

Ettevõtliku kooli haridusprogrammi võtsid esimesena omaks Ida-Virumaa koolid ja lasteaiad alates 2006. aastast. TÜ Narva Kolledž korraldas 2010. aastal täiendkoolitused lasteaija- ja kooliõpetajatele, lasteaiast oli 20 osalejat. 2011. aastal külastati Šotimaal toimuvat Haridusfestivali (Scottish Learning Festival). Ettevõtjatel ja õpetajatel avanes võimalus jagada kogemusi ning ammutada teadmisi maailma ettevõtlike õppe hariduse suunajatega. Võimalus oli näha, kuidas õppetöösse kaasatakse ettevõtjaid ning avatud olid erinevaid töötoad. Šotimaa ettevõtjad tutvustasid eesmärke ja kogemusi, mida oldi saavutatud koostöös koolidega. Aastal 2013 hakati üheksas maakonnas korraldama "Ettevõtliku Kooli" tutvustavaid seminare haridusasutustele ja nende omanikele. Seminari teemadeks olid "Mis on Ettevõtlik Kool?", võrgustiku loomine, Ettevõtliku õppe kvaliteedimärk ehk Standard ning koostöö kasu "Ettevõtliku Kooliga". Seminari tulemusena väljendasid kõik maakonnad soovi külastada Ida-Virumaa võrgustiku õppeasutusi ning osaleti mitmetel Haridusfestivalidel. Üle Eesti hakati laiendama programmi 2016. aastal. Selleks loodi maakondadesse arenduskeskused (MAK), mis tegelevad programmide tutvustamise ja juhtimisega. 2019. aastaks oli programmiga liitunud juba 120 kooli. Koolide

liitumise eeskujul hakkasid haridusprogrammiga tutvuma ja liituma ka lasteaiad üle Eesti. (Ettevõtlik kool veebileht)

Ettevõtlikkuse õppes on välja töötatud kvaliteeditunnuste standard. See on vahend, mis võimaldab hinnata lasteaedade ja koolide võimekust arendada ettevõtlikke hoiakuid organisatsioonina. Selle standardi alusel võivad õppeasutused saada baastaseme, hõbetaseme või kuldtaseme ettevõtlike koolide/lasteaedade tunnustuse, sõltuvalt nende ettevõtlikkuse arendamise edukusest. (Ettevõtlik kool veebileht)

Ettevõtlikkushariduse kontekst on oluline, sest see aitab õpilastel võtta suuremat vastutust oma õppimise eest. Samuti toetab see õpetajaid nende teadmiste ja oskuste täiendamisel, soodustades aktiivõpet ning koostööd erinevate õppeainete integreerimisel. Eesti riiklikus õppekavas on ettevõtlusõpe üks oluline komponent, mis on integreeritud erinevatesse õppeainetesse ja tasemetesse, alates põhikoolist kuni gümnaasiumi ja kutsehariduseni (Ettevõtlik kool veebileht). Samuti toovad Insulander, Ehrlin, & Sandberg (2015) oma uurimustöös välja, et Rootsi riikliku kooliõppekava muudatus 2011. aastal tõi kaasa alg- ja keskkoolides "Ettevõtlikkuse õppe" rakendamise. Kuigi Rootsi lasteaedade õppekavas ettevõtlusõpet kohustuslikuks ei tehtud, märkis Rootsi Riiklik Haridusagentuur, et ettevõtlusõppe edendamise strateegias tuleks hõlmata ka koolieelseid lasteasutusi. Uuring näitas, et mitmed lasteaiad on teadlikult hakanud rakendama ettevõtlusõpet ning lasteaiapäetajatele on antud võimalus osaleda ülikoolikursustel, mis käsitlevad ettevõtlusõpet.

Haridusprogramm „Ettevõtlik Kool” keskendub just ettevõtlikkuse edendamisele koolides, pakkudes koolidele ja õpetajatele metoodilist tuge, koolitusi ning ressursse ettevõtlusõppe arendamiseks. 2024. aasta jaanuari seisuga kuulub Ettevõtliku Kooli võrgustikku 221 haridusasutust üle Eesti, sealhulgas 173 kooli, 47 lasteaeda ning 1 kutseõppeasutus. Edu ja Tegu programm toetas üle-eestilist haridusprogrammi koordineerimist kuni 2023. aastani, mida rahastati Euroopa Liidu Sotsiaalfondist. Alates 2022. aastast on toimunud mitmeid kohtumisi erinevate ministriumite ja võimalike partneritega Ettevõtliku Kooli rahastamisvõimaluste leidmiseks. (Ettevõtlik kool veebileht)

1.2. Ettevõtlikkusõpe lasteaias

Koolieelne haridus on laste jaoks üks olulisemaid perioode, kuna laste õppimis- ja arengu kiirus on sellel perioodil kõige kõrgemal tasemel. Sel perioodil pakutav haridus toetab last

sotsiaalselt, emotsionaalselt, kognitiivselt ja füüsiliselt. Selleks, et toetatud saaks alushariduse kvaliteet ja selle positiivne mõju, on oluline integreerida alusharidusse uusi hariduslikke lähenemisviise. Ettevõtlusõpe võimaldab lastel arendada võimeid ja ette võtta uudseid lahendusi probleemidele. Eelkoolieas omandatav ettevõtlusõpe annab lastele võimaluse läbi katsetada igapäevaelus õpitavat, läbi mille muutub haridus elukestvamaks ja toetavamaks. Lapsed õpivad paremini enese toimetulekut, loovust, empaatiat, ratsionaalset mõtlemist ja ettevõtlikkust. (Sarikaya & Koskun, 2015)

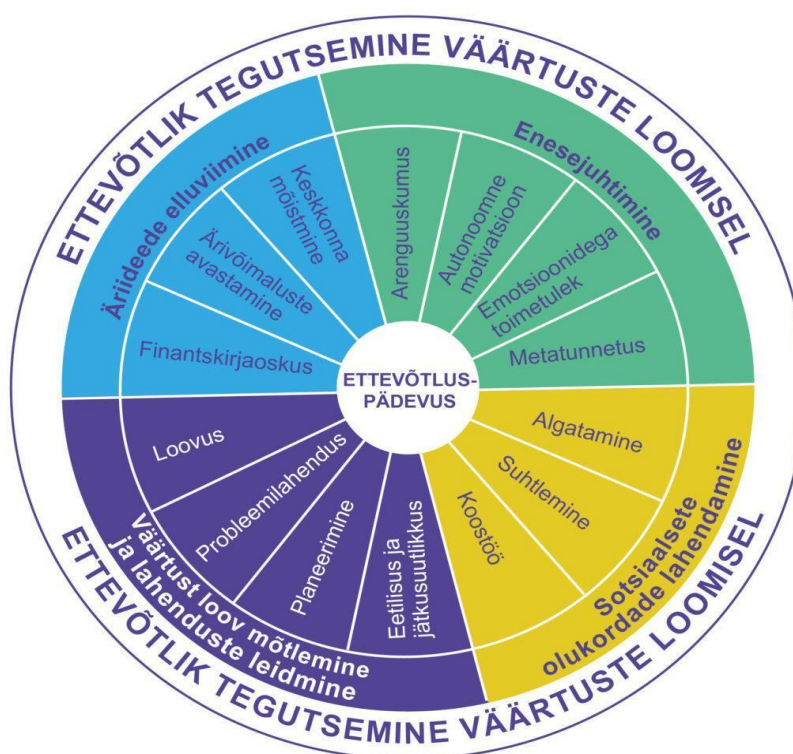
Haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“ on tunnid loovad. Õppimine ei toimu ainult klassiruumis vaid vahel õues, õppekäikudel või hoopis lähedal asuvates ettevõtetes. Tundide läbiviijaks ei ole õpetaja üksi, vaid seda tehakse koos õpilastega. Lasteaias on oluline juba varakult toetada ettevõtlikkust. Ettevõtliku kooli koduleheküljel on välja toodud mitmeid edulugusid, mis räägivad laste ettevõtlikkusest, kus laps omandab uusi teadmisi vahetu kogemuse kaudu. Laps teeb koostööd planeerides tegevuse ettevõtlikkust. (Ettevõtlik kool veebileht)

Hujala (2004, lk 70) on öelnud, et hea õpikeskkond pakub piisavalt võimalusi, mis innustavad lapsi ühisele uurimisele ja katsetamisele ning mitmekülgsele eneseväljendusele ja loovale probleemilahendusele. Last nähakse õppeprotsessis kui isetegutsejat, kes vastutab oma õppimise eest. Õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel on laps aktiivne osaleja ja tunneb rõõmu saavutatud tegevusest. (Õun & Nugin, 2017, lk 191)

Ettevõtlikkuse õppe rakendamine on võimalik, kui sellest on huvitatud lasteaia juhtkond. Seejärel on võimalik hakata juurutama ettevõtlikkusõpet. See tähendab, et õppetöös seatakse eesmärgiks ettevõtluse pädevus ja planeeritakse tegevused nii, et eesmärk saaks saavutatud. Ettevõtlikkusõpe on üles ehitatud järgmise protsessina, kus õpetaja on suunaja ja juhendaja, kes annab õpilasele võimaluse osaleda õppetöös talle sobivas rollis ja võtab vastutuse õppimise ees. Õppetöö on seotud reaalse eluga. Õpetajad kasutavad paremaks teadmiste ja oskuste omandamiseks aktiivõppe meetodeid ja teevad koostööd, et toimiks parem tegevuste lõimimine. (Rooste, 2011, lk 20)

Ettevõtlikkuspädevus on kujundatav, ning ettevõtliku kooliga liitunud õpetajad, lasteaiajuhid, lapsevanemad, kohalik omavalitsus ja ettevõtted on loonud ühised eesmärgid, et parandada hariduse kvaliteeti ja et noored saavutaksid elus edu. Võrgustikuga liitunud haridusasutuste noored on iseseisvamad, oskavad planeerida ja läbi viia tegevusi. Paraneb koostööoskus nii omavahel, kui ka väljaspool haridusasutust. (Karis 2016, lk 5)

Ettevõtluspädevuse mudel sisaldab pädevuste kogumit, kus õpetajal on võimalik neid pädevusi arendades edukalt toime tulla erinevate ülesannete, probleemide, dilemmade ning muutuva keskkonnaga. Ettevõtluspädevus on teadmiste, oskuste ja hoiakute terviklik kogum, mis on vajalik väärtuste loomiseks ja ideede elluviimiseks. Õppijal aitab mudel ettevõtlikkust arendada ning annab toimetuleku arenguks töös ja igapäevaelus. Lasteaias kujundab mudel eelkõige õpetaja hoiakuid ja sõnumeid, mida lastele edastada ning millega õpetaja toetab lastel erinevate pädevuste kujunemise algust. Ettevõtluspädevuse mudel (joonis 1) koosneb neljast pädevusvaldkonnast, mis on jaotatud 14 alapädevuseks. (Veide et al., 2022, lk 4-5)

Joonis 1. Ettevõtluspädevuse mudel, Ettevõtlusõpe (2016) veebileht

Ettevõtlikkusõpe toetab lapsest lähtuvat pedagoogilist kasvatust, mida iseloomustab tugev usk laste võimetesse ja potentsiaali ühiskonna muutustega kaasas käia. Õpetaja roll on olla toetav, usaldav ja lapse vajadustest lähtuv. Last õpetatakse ja võetakse enda kõrval kui võrdväärset partnerit, mille tõttu laps pole allutatud täiskasvanu otsustamisõigusele. Lapsest lähtumine ei tähenda ainult, et kogu tegevus lähtuks lapsest, vaid et ka täiskasvanute toel saadud teadmiste kogum paneb lapsi arutlema ja annab neile edasi uusi teadmisi. (Kinos & Pukk, 2010, lk 71–74)

Laste loovuse ja kujutlusvõime toetamine läbi ettevõtlikkuse on positiivse mõjuga. Heinla (2020, lk 44) on öelnud, et loova mõtlemise oskused aitavad lastel saada elukestvaks õppijaks. Loov mõtlemine toetab inimeste kohanemisvõimet ja toimetulekut. Tagatud on sotsiaalne paindlikkus ja toimetulek. Loova mõtlemise keskne küsimus on lahenduse uudsus ja väärtuslikkus. Näiteks uudsusest saab välja tuua, kas mõne uue kunstiiliigi, uue teadusliku paradigma või uue tehnoloogilise lähenemisviisi jne.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas on välja toodud, et laps on aktiivne osaleja õppe- ja kasvatustegevuses. Lapsed on kaasatud tegevuste kavandamisse. Õpetaja suunab lapsi tegema valikuid ja tehtavat analüüsima. Laps õpib matkimise, vaatlemise, katsetamise, suhtlemise ja mängu kaudu. Õpetaja loob lapsele tingimused, kus laps oskab seostada uusi teadmisi varasemate kogemustega, arutleb omandatud teadmiste ja oskuste üle, kasutab omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes. Laps suudab tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning suudab toime tulla ebaõnnestumistega. (KELA RÕK, 2008)

Lapsekeskne haridus iseloomustab laste autonoomiat valikuvabaduse, vastutuse, tegevuste lõimimise ja täiskasvanute rolli aktsepteerimisel õppimise toetajana. Lapsi vaadeldakse üha enam kui aktiivseid ühiskonnaliikmeid, kes saavad osaleda neid puudutavates otsustes. Lapse algatatud tegevuses on täiskasvanu võrdväärne partner. Lapsed saavad ise maailma avastada vastavalt oma võimetele, kuid neile pakutakse täiskasvanu poolt arenguks toetavat keskkonda. (Kimer, Tuul, Õun, 2016)

1.3. Laste üldoskuste arendamine ettevõtlikkuse õppes

Koolieelses eas on lastel olulised üldoskused: tunnetus- ja õpioskus, mänguoskus, sotsiaalsed ja enesekohased oskused. Tunnetusprotsessi kaudu oskab laps juhtida oma taju, tähelepanu, mälu, mõtlemist, emotsioone ja motivatsiooni. Õpioskustes on laps motiveeritud hankima teavet, omandama teadmisi ja oskusi. Laps oskab uurida ja katsetada. Kui lapsele on õpitav tähtsal kohal, siis ta on info hankimises aktiivne ja motiveeritud. (Männamaa & Marats, 2008, lk 5)

Koolieelses eas on lapse põhitegevuseks mäng, mis pakub talle põnevust, huvi ja pinget. Mängides saavad lapsed katsetada erinevaid rolle ja olukordi, mis soodustab loovat mõtlemist, teadmiste kombineerimist ning probleemide lahendamist. Mäng aitab lastel tunnetada ümbritsevat maailma, arendada sotsiaalseid oskusi ning omandada vajalikke õpioskusi ja -kogemusi, eriti kui nad mängivad koos täiskasvanutega. (Ugaste et al., 2009, lk 44)

Heidi Uustalu (2020) on öelnud, et kõik lapsed on arenemisvõimelised, see tähendab, et ka nende ettevõtlikkus on arendatav ja ettevõtlikkus on hoiak, mis iseloomustab peale hakkajat, initsiaatorit, elluviijat kui ka inimest, kes on koostööaldis ning vastutustundlik. Õppimine peab olema haarav, väljakutseid tekitav, eluline ja positiivseid elamusi pakkuv. Ettevõtlusõpet on oluline õpetada juba väikesest peale, et noor ja laps saaksid aru, et sellest sõltub tulevik. Huvid, soovid ja väärtused tuleb panna esikohale. (Veide & Arva 2020)

Käis (2018, lk 77–79) rõhutab, et tunnustatud didaktiline nõue on nüüdisaegses õpikäsitluses toetada last talle huvipakutavaga ehk jõukohase õpetuse suunal. Õpetaja tehtud töö ei kannata tulemust, kui laps pole sellest huvitatud. Seega lapsest lähtuv õpetus on olulisel kohal, et laps näeks suurt maailmapilti ja tema huvi maailma vastu suureneks. Õppima sundimine ei taga suurt silmaringi, vaid sunnitud õpitu mällu jäämine takistab neid teadmisi tulevikus kasutada.

Laucis ja Murik (2022) bakalaureuse töö uurimusest selgus, et lapsi tuleb võimalikult palju kaasata otsuste tegemisse, et lapsed pakuksid ise välja ideid ja probleeme, mida lahendada. Õpetajad pidasid oluliseks kompromisside tegemist ja ürituste läbiviimist. Mitmes lasteaias oli olulisel kohal teatri tegemine, kus lapsed ise pakkusid loovaid ideid välja. Lapsed on koostöised, nad arutlevad ja jaotavad omavahel ülesanded. Kui anda juhtimine lastele, siis nad on suutelised otsuseid langetama ja arvestavad üksteise arvamustega. Oluline on, et laste ideid võetakse kuulda. Uuringus toodi välja, et projektõpe ja õuesõpe on suureks ettevõtlikkuse toetajaks, kuhu on ka võimalik kaasata lapsevanemaid. (Lucis & Murik, 2022, lk 21–27)

Haridusliku edu saavutavad lapsed, kui õpivad kogemuste kaudu füüsilises ja sotsiaalses maailmas, milles õpetaja roll on kujundada keskkonda, valides tegevusi ja pakkudes soovitusi või küsimusi, mis võimaldavad lastel jätkata uurimist ja õppimisele rajamist (Ryan, 2007, lk 603). Välja saab tuua projektõppe, kus õpetaja rolliks on laste inspireerimine ja vajaliku keskkonna pakkumine ning ümbritsevas keskkonnas õppimine ja probleemidele lahenduste leidmine. Teemasse süvitsi keskendumine on iseloomulikud projektõppes. Õpetaja on suunaja ja eestvedaja, kes aitab küsimustele vastuseid leida. (Tuuling, 2017, lk 137)

James (2015, lk 1033) toetudes magistritöös Torrancele märkis, et loovus on kui võime genereerida uusi ja kavandatud ideid, mis on kasulikud ja sobivad. Loovus toetab riskide

võtmist, ebaõnnestumist, uute asjade proovimist ja katsetamist, mõtlemist, protsessi tulemuste ja lahenduste jagamist. James toob oma magistritöös välja, et kaasab lapsi planeerimisprotsessi ning kuulab ära laste ettepanekud ja on alati valmis koos nendega õppima ja avastama (James, 2015, lk 1039).

Kutsar ja Soo (2019) toetudes OECD Haridus 2030 dokumendile toovad välja, et tänased õppijad on muutuste kandjad, mis eeldab, et nad on uuenduslikud, vastust võtavad, kõrge teadlikkusega ja toimevõimekad. Lapsepõlves on laps loomupäralt aktiivne ja eesmärgipärane toetudes oma vanusele, teadmistele ja kogemustele ning annavad hinnanguid enda ja ümbritseva maailma kohta. Toimevõimekus eeldab arusaamist iseendast ja olukordadest enda ümber. Kuczynski ja Mol (2015, lk 3) rõhutavad, et lapsepõlves on iseregulatsioon vajalik, kuna nii kujuneb lapsel oskus kontrollida oma käitumist, emotsioone, mõtteid ja eesmärke.

1.4. Nüüdisaegne õpikäsitlus ja aktiivõppe haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“

Tänapäeva maailmas toimub kiire tehnoloogia areng, muutuvad geopoliitilised situatsioonid ja globaalne majandusruum, mistõttu tänapäeva õppijad tuleb ette valmistada probleemide lahendamistele juba varakult. Sellepärast on üles ehitatud Ettevõtliku kooli protsess järgmiselt, et õpetaja on suunaja ja juhendaja, kes võimaldab igal õpilasel osaleda õppetöös talle sobivas rollis ja vastutab oma õppimise eest. Seetõttu on õppimine lõimitud nii, et teadmised ja oskused on rakendatud ka praktikas. Õpetajad on loonud selleks protsessiks õpilastele aktiivõppe meetodeid, et tagatud saaks koostöö ja parem õppeainete lõimimine. Kõike seda rakendades paranevad õpitulemused ja kujuneb ettevõtlik eluhoiak: „TAHAN-SUUDAN-TEEN“. (Piirimägi et al., 2016, lk 7)

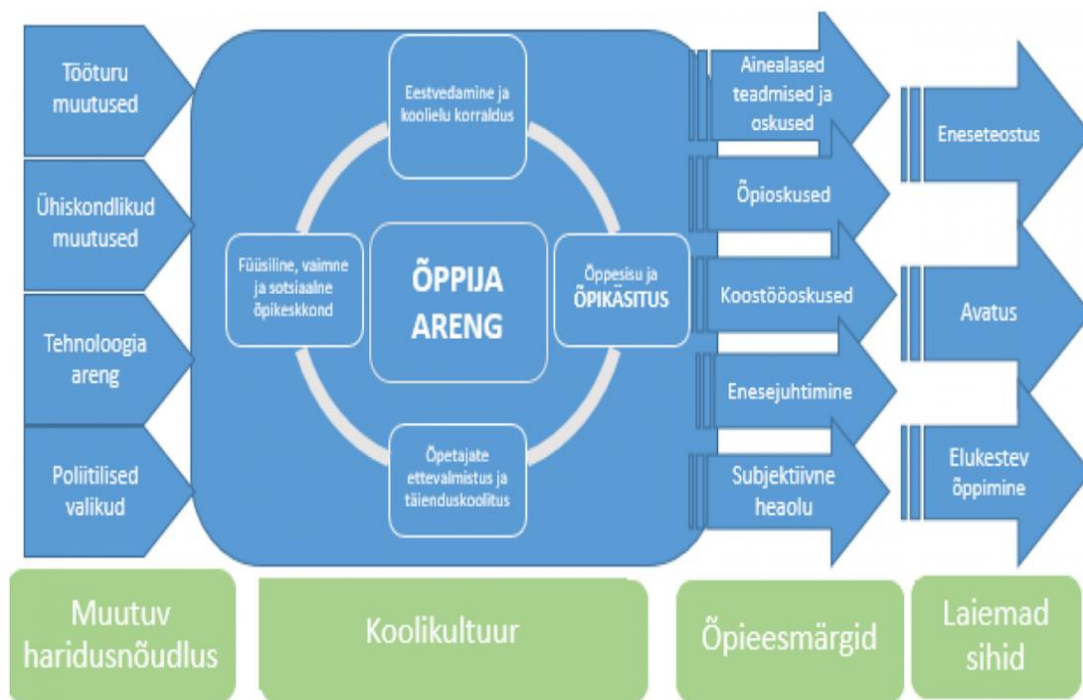
Infovahetus on nüüdisaja keskkonnas kiire arenguga, seega on oluline, et peame õppima kogu elu, kuna me ei tea millised oskused on vaja kasutada 20 aasta pärast. Moodne ühiskond vajab inimest, kes on ennastjuhtivad, kohanenud oludega, keskkonda kujundavad ja motiveeritud tegutsema üheskoos. Nüüdisajal õppimisel on välja toodud kolm suurt sihti, et inimesi on kujutatud, kui elukestvad õppijad, avatud ja loova hoiakuga ning piisavate teadmiste ja oskustega. Õpetajalt oodatakse mitte ainult planeeritud õppekava järgimist, vaid õpetaja arvestab õppijaga, et kohandada õpitavat õppija eelteadmistele, võimetele, aktuaalsetele ühiskonna probleemidele. Samas peab õppija ise olema avatud uutele ideedele. (Pedaste 2018)

Tamm (2018) toob nüüdisaegse õpikäsitluse põhiprintsiipides välja, et õpikäsituse kohaselt on oluline mitte ainult õppeainete sisu, vaid ka õpiprotsessi ja sellega seotud oskuste ning hoiakute arendamine. Õppijatele tuleb arendada mitmeid olulisi oskusi, nagu õpioskused, enesemotivatsioon, probleemide lahendamine ja ebakindlusega toimetulek. Õppimine peaks olema õppijakeskne ning õpetaja rolliks on luua keskkond, kus õppijad saavad ise eesmärged seada ja lahendusi leida. Uurimuslik õpe soodustab enesejuhtimist ja keskendub õppimisprotsessile, mitte pelgalt faktide meeldejätmisele. Koostöine õppimine on individuaalsest või võistlevast õppimisviisist tõhusam ning rõhutab positiivset vastastikust sõltuvust, individuaalset vastutust ja koostöö üle reflekteerimist. Koostööoskuste arendamiseks tuleb õppijates toetada sotsiaalsete oskuste arengut ja positiivsete suhete loomist rühmas. Seega, nüüdisaegses õpikäsitluses nähakse väärtuste õppimist aktiivse protsessina. Laps on ise katsetaja, kaasamõtlev ja kogeja. Täiskasvanu ülesanne on toetada lapsi, olla eeskujuks ja luua õppimiseks sobivad tingimused. Lasteaias loob õpetaja võimalused, et lapsed suudaksid üksteiselt õppida, üheskoos või väikestes gruppides tegutsedes. Oluline on, et iga laps on võrdväärne ja tunneb end grupis turvaliselt. Laps õpib ja avastab koostöö väärtusi läbi niisuguste õppemeetodite, mis võimaldavad vabalt mõelda ja hinnata ja valida. (Ülavere et al., 2017, lk 76)

Šindelářová ja Simbartl (2020) toovad välja, et ajaloolise arengu seisukohast vaadatuna ei ole aktiivõpe ehk kogemusõpe midagi uut. Küll aga võib seda nimetada erinevalt. Selline õppimisviis võimaldab õpetajatel teadmisi ja oskusi kergesti edasi anda, kasutades mängu. See on kõige sobivam valik lasteaedades. Kaur (2014, lk 45–46) rõhutab samuti, et mängu kaudu arenevad laste loovus, fantaasia, julgus, katsetamine, vaatlemine, avastamine ja uurimine. Mäng suunab lapsi lahendama nii sisemisi kui ka väliseid konflikte ning on lasteaias õpiprotsessis kõige olulisem osa, pakkudes põnevust ja võimalust osaleda uurimuslikus õppes.

Kaasaegne õpikäsitlus viitab muutustele nii õpilase kui ka õpetaja rollides, kus õpetaja võib olla tõhus koostööpartner ning õpilane võtab endale suurema vastutuse. Samuti on oluline muuta õppeprotsessi ja õppeaineid vastavalt kiiresti muutuvatele tingimustele, sealhulgas tehnoloogia arengule ja tööturu nõudmistele. Õpikäsitlusmudel (joonis 2) illustreerib, kuidas tuleks toetada individuaalset arengut, võttes arvesse iga õppija unikaalsust ja huve. See annab õppijatele vajalikud teadmised ja hoiakud, et nad oleksid avatud elukestvatele õppele ja

ettevõtlikule mõtteviisile. (Huvitav Kool veebileht, 2017)

Joonis 2. Õpikäsitluse mudel, Haridus- ja Teadusministeerium (2022) veebileht

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA JA VALIMI KIRJELDUS

Käesolevas peatükis selgitatakse bakalaureusetöö uurimuse eesmärki ja tuuakse välja peamised uurimisküsimused, kirjeldatakse valitud metoodikat, valimit ja uurimisprotseduuri käiku.

2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool” rakendamise võimalused ja efektiivsus Viljandimaa lasteaiaõpetajate hinnangul. Uurimisküsimusteks on:

- Kuidas hindavad lasteaiaõpetajad haridusprogrammi „Ettevõtlik kool” rakendamist lasteaias enda kogemustele tuginedes?
- Milliseid positiivseid külgi ja milliseid takistusi õpetajad on kogunud programmi rakendamisel?
- Kuidas „Ettevõtlik kool” haridusprogramm kujundab laste ettevõtlikkust lasteaiaõpetajate arvates?

2.2. Metoodika valik ja kirjeldus

Uurimistöö läbiviimiseks kasutati kvantitatiivset uurimisviisi ja koostati elektrooniline ankeet. Koostatud küsitlusuuring annab võimaluse koguda andmeid laiemalt ning annab võimalikult palju informatsiooni autori poolt koostatud uurimisküsimustele (Hirsijärvi et al., 2005, lk 182). Küsimustiku koostamisel kasutati programmi Connected.ee. Küsimustiku koostamisel toetuti uurimistöö teoreetilisele osale. Autori poolt koostatud elektrooniline ankeet annab vastajale võimaluse ise valida aeg ja koht vastamiseks. Ankeet sisaldas 4 osa, kus igas osas oli erinev arv küsimusi. Kokku oli 21 küsimust, nende hulgas valikvastustega, poolavatud vastustega ja avatud küsimustega osad.

Esimeses osas uuriti vastaja taustandmeid: õpetaja vanust, tööstaaži, haridustaset, lasteaia asukohta, haridusprogrammi „Ettevõtlik kool” rakendamise aega lasteaias ja seda, millised koolitused on läbinud õpetaja seoses haridusprogrammiga „Ettevõtlik kool”. Teine osa koosnes seitsmest küsimusest, kus uuriti lasteaia õpetaja teadmisi haridusprogrammist „Ettevõtlik kool”. Kuidas saab õpetaja luua tingimused, et haridusprogramm „Ettevõtlik kool” teotab laste arengut. Kolmandas osas toetuti õpetajate kogemustele haridusprogrammis „Ettevõtlik kool”. Uuriti õpetajate negatiivseid ja positiivseid kogemusi.

Neljandas osas sooviti uurida, millised on õpetajate ettepanekud, kui peaks tekkima küsimusi haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ tingimuste kohta.

Andmete analüüsiks kasutas autor Exceli tabelarvutusprogrammi, mis aitas vastusegruppe analüüsida protsentuaalselt. Avatud vastuseid uuriti kvalitatiivse sisuanalüüsiga. Kirjeldav statistika andis andmetest kompaktse ja ülevaatliku kokkuvõtte. Järeldav statistika andis võimaluse kogutud andmete põhjal anda hinnanguid ja teha järeldusi (Õunapuu, 2014, lk 184).

2.3. Uurimisprotseduuri kirjeldus

Ankeedi valmimise järel viidi läbi pilootuuring. Küsimustik saadeti 12. veebruaril 2024 ühele baastasemega lasteaia õppealajuhatajale ning see edastati vastavalt õppeasutuse lasteaiaõpetajale. Saadud tulemusi analüüsiti ning tehti vajalikud korrektuurid. Täiendatud küsimustik edastati elektrooniliselt e-kirjaga Viljandimaa baastasemega ja hõbetasemega lasteaegade õppejuhtidele, kes omakorda jagasid küsimustiku õppekoha lasteaiaõpetajatele. Lasteaiaõpetajatel oli ankeedile vastamiseks aega 3 nädalat (19. veebruarist kuni 10. märtsini 2024).

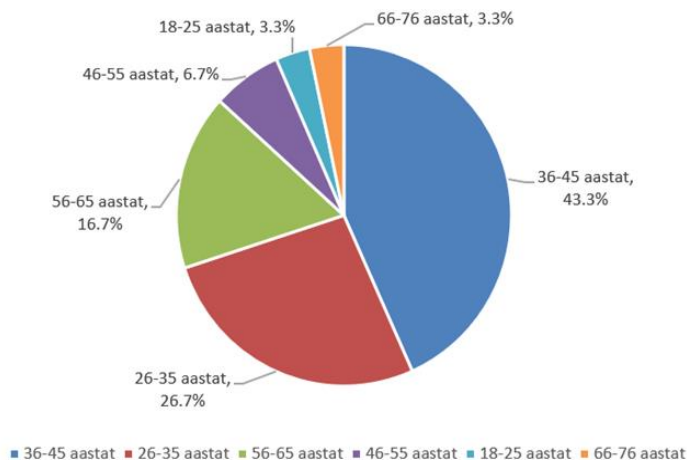
2.4. Valimi moodustamine ja iseloomustus

Antud uurimistöös kasutati ettekavatsetud valimit, sest uuritavad lasteaiaõpetajad on välja valitud kindlast piirkonnast (Õunapuu, 2014, lk 143). Valimi moodustamise kriteeriumiks oli, et lasteaiaõpetaja töötab baastasemega või hõbetasemega Viljandimaa lasteaias, ning omab kvalifikatsiooni töötamiseks lasteaiaõpetajana. Valimi moodustanud lasteaia õpetajatel oli sel juhul võimalik jagada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamise võimalusi ja efektiivsust õppe- ja kasvatustöös lasteaias. Valimi moodustasid vastajatest 30 Viljandimaa lasteaiaõpetajat, kes töötasid haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ baastaseme või hõbetasemega lasteaias.

Autor lubas tagada, et küsitlus on anonüümne ning vastuseid ei seostata ühegi isiku ega lasteaiaiga. Ankeetküsimustiku vastuseid kasutatakse ainult antud uurimistöö lõpule viimiseks. Valimi üldandmetena kasutab uurimistöö autor lasteaiaõpetajate vanust, tööstaaži, haridustaset ja lasteaia asukohta. (Lisa 1.) Uurimistöö analüüsimisel kasutab autor lühendit LÕ, see tähendab lasteaiaõpetajat.

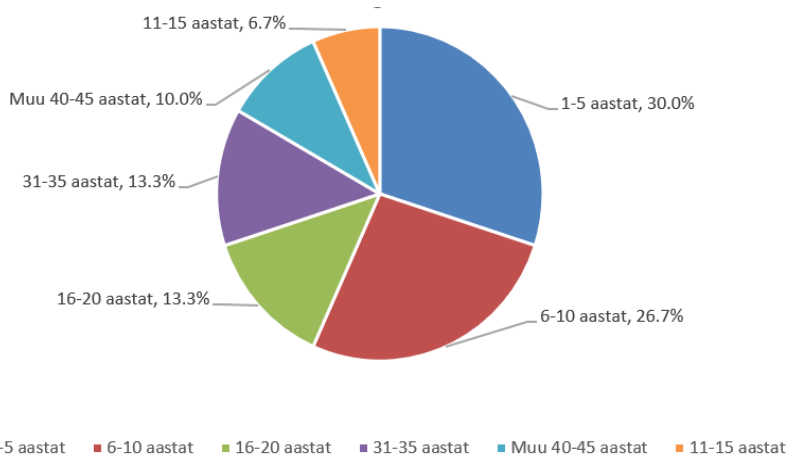
Kõige rohkem vastanuid oli vanuses 36–45 eluaastat (43,3%), 26–35 aastaseid oli 26,7%, 56–65 aastaseid oli 16,7%, 46–55 aastaseid vastanuid oli 6,7% ja võrdselt oli vastanuid

vanuses 18–25 aastat ja 66–76 aastat 3,3% (joonis 3). Kokkuvõtvalt on valimis kõik vanuserühmad esindatud, kõige vähem oli noorema ja vanema vanuserühma esindajaid.

Joonis 3. Uuringus osalenud lasteaiaõpetajate vanus

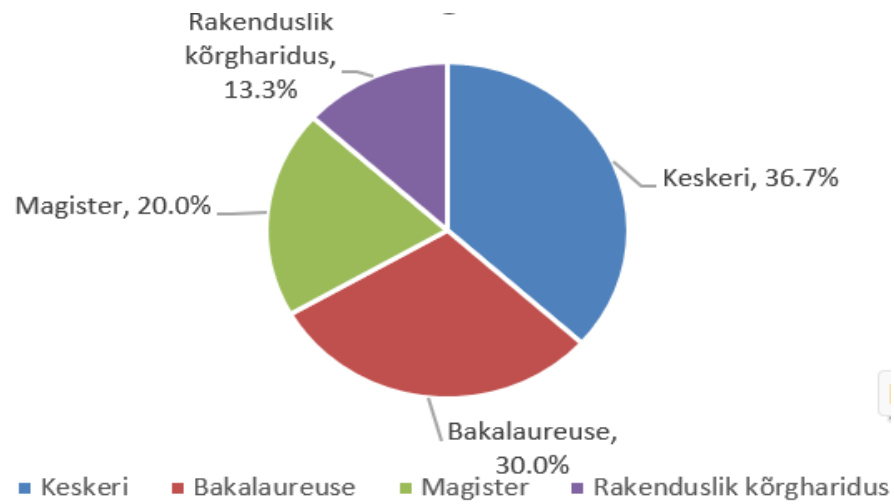
Kõige rohkem oli vastajate hulgas õpetajaid tööstaažiga 1–5 aastat, 30%, lasteaiaõpetajad tööstaažiga 6–10 aastat oli 26,7%. Võrdselt oli vastanud tööstaažiga 16–20 aastat ja 31 – 35 aastat, 13,3%, 11–15 aastase tööstaažiga oli 6,7%. Vastati ka küsimusele muu, kus tuli välja tööstaaž 40–45 aastat 10% (joonis 4). Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et uuringus olid esindatud erineva tööstaažiga õpetajad aga suurem osakaal jääb algajatele õpetajatele.

Joonis 4. Uuringus osalenud lasteaiaõpetajate tööstaaž

Kõige rohkem oli vastanud õpetajate hulgas keskeri haridustasemega 36,7 protsenti, järgnesid vastajad bakalaureuse kraadiga 30%. Magistrikraadiga oli 20% vastajaid ning rakenduslikku kõrgharidust omas 13,3% vastajatest (joonis 5). Kokkuvõtteks võib välja

tuua, et valimis on esindatud kõik küsitluses väljatoodud haridustasemed, kuid keskeri haridusega õpetajaid on kõige rohkem.

Joonis 5. Uuringus osalenud lasteaiaõpetajate haridustase

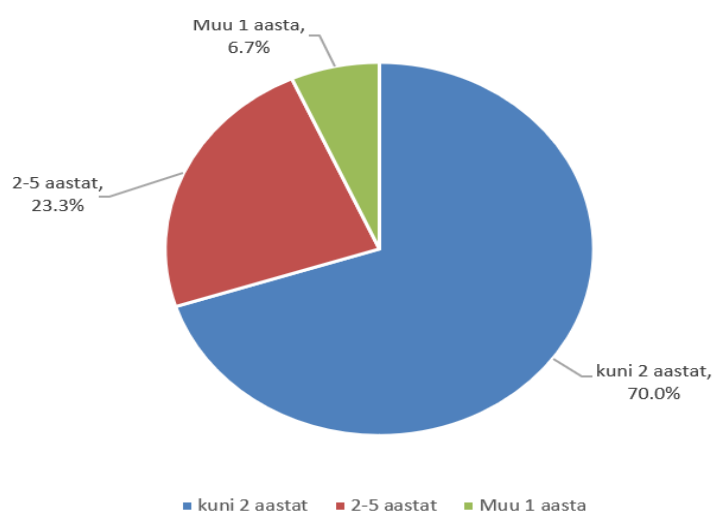
Kõige rohkem vastasid uuringus lasteaiaõpetajad, kes töötavad maa lasteaias (80%). Linnas töötab vastajatest 20%.

3. UURIMISTULEMUSED

Käesolevas peatükis antakse ülevaade lasteaiaõpetajate arvamustest, kuidas on rakendatud haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ nende kogemustele tuginedes. Toon välja õpetajate positiivsed ja takistavad kogemused programmi kasutamisel ning kuidas on programm kujundanud laste ettevõtlikkust lasteaiaõpetajate arvates.

3.1. Lasteaiaõpetajate kogemused haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamisel

Uuringust selgust, kui kaua on uuritavates lasteaedades rakendatud Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“. Kõige rohkem oli vastuseid kuni 2 aastat 70%, järgnes 2 – 5 aastat 23,3% ja viimasena 1 aasta 6,7% (joonis 6).

Joonis 6. Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamine lasteaias

Samuti saab uuringust välja tuua koolitused, mis toetavad „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi rakendamist lasteaias. Alljärgnevasse tabelisse (tabel 1) on koondatud vastajate läbitud koolitused.

Tabel 1. Lasteaiaõpetajate poolt läbitud Ettevõtlikkus õppe koolitused.

Läbitud vaid baaskoolitus	13
Läbitud baaskoolitus, Ettevõtliku õppe rakendamise koolitus ja Ettevõtliku õppe STANDARDi koolitus	7
Läbitud Ettevõtliku õppe rakendamise koolitus	4
Pole läbinud ühtegi koolitust	2
Läbitud baaskoolitus ja Rahatarkuse mentorklubi	2
Läbitud Rahatarkuse mentorklubi	1
Läbitud baaskoolitus, Ettevõtliku õppe rakendamise koolitus, Ettevõtliku õppe STANDARDi koolitus ja Rahatarkuse mentorklubi	1

Haridusprogrammi "Ettevõtlik kool" tähenduses on kõik lasteaiaõpetajad esile toonud, et programm pakub võimalust katsetada ja rakendada uuemaid õpetamismeetodeid, mis suunavad lapsi katsetama ja tegevusi praktiliselt ellu viima. Uute õpetamismeetodite rakendamine võib alguses olla nii õpetajatele, kui ka lastele keeruline. Projektide ja uute tegevuste planeerimine ning läbiviimine nõuavad ajalist ja ressursilist investeeringut. Lasteaiaõpetajad rõhutavad, et lastel kasvab programmi rakendamisel välja loovus, ettevõtlikkus ja kriitiline mõtlemine.

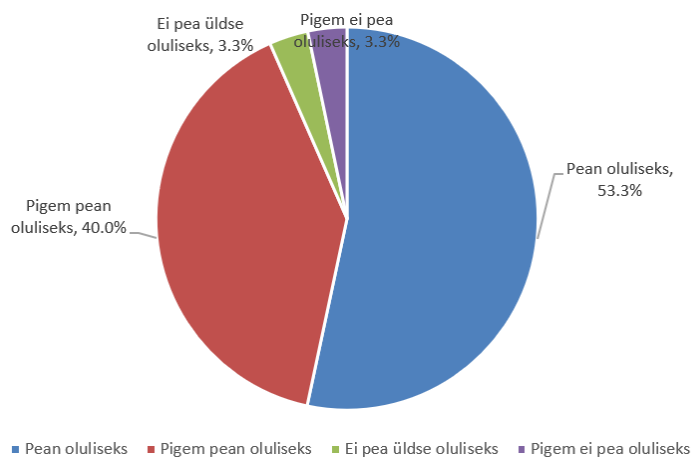
Haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ tähendab, et programm pakub võimalust katsetada ja rakendada uuenduslikke õpetamismeetodeid, mis keskenduvad aktiivsele ja praktilisele õppimisele. "Ettevõtlik Kool" programm soodustab õpetaja professionaalset arengut läbi koolituste, töötubade ja võrgustike, mis aitab oma oskusi täiendada ja uuenduslikke õpetamispraktikaid omaks võtta. (LÕ15)

Programm annab vahendid ja meetodid, et toetada laste ettevõtlikkust, loovust ja kriitilist mõtlemist. Saab luua ja juhtida projekte, mis kaasavad kohalikku kogukonda ja vanemaid, tugevdades seeläbi lasteaia ja kogukonna sidemeid. (LÕ1)

Ettevõtliku kooli puhul võib esile tuua selle, et õpilased saavad turvalises keskkonnas katsetada ja proovida läbi elulisi situatsioone. Laste omaalgatus, ettevõtlikkus ja kindlus kasvab, mille pealt on neil edaspidi igapäevaelus vast rohkem julgust riskida ja proovida. (LÕ24)

Uuringust selgus, et 86,7% lasteaiaõpetajatel on oluline luua ettevõtlikkuse arenemise tingimusi lasteaias. Eitavalt vastas 6,7% ja muude vastuste puhul oli 6,7% vastajaid, kes põhjendasid, et pigem on mõistlikum arendada ettevõtlikkust lasteaias alates keskmisest rühmast ehk minimaalseks vanuseks toodi välja 4 aastat.

Et teada saada, kui oluliseks peetakse "Ettevõtliku kooli" haridusprogrammi rakendamist lasteaia lapsest lähtuvalt, selgus, et 53,3% vastajatest peavad rakendamist oluliseks, 40% vastajatest pigem peavad seda oluliseks ning võrdselt vastati 3,3%, et ei peeta üldse oluliseks ja pigem ei peeta oluliseks (joonis 7).

Joonis 7. „Ettevõtlik kool“ haridusprogrammi rakendamise olulisus õpetajate hinnangul

Kuidas rakendada lasteaias Ettevõtliku kooli haridusprogrammi toodi ühtselt välja, et lasteaias ollakse igapäevaselt ettevõtlikud, programm aitab paremini mõtestada tegevusi. Oluline on lapsest lähtumine, kus õpetaja on märkaja, mis lapsi köidab ja huvitab. Lisati, et tegevustele on oluline, et õpetaja aitaks lastel mõista ettevõtluse põhimõtteid, julgustaksid loovust ja kriitilist mõtlemist. Seostada õpitut igapäevaeluga, mille toetajaks on rühmaõpetaja. Üks õpetaja toob välja uuringus TULEM tööriista, mis annab talle võimaluse oma tööd hinnata ehk loob võimalusi enda tööd ja tulemusi põhjalikult analüüsida, kuna üldises pildis võib analüüsimine jääda tahaplaanile. Õpetajatele anti võimalus ka tuua erinevaid näiteid, milleks olid toidu kasvatamine (kõrvitsad, aedviljad, marjad jne), hoidiste valmistamine (mahlategu, kuivatatud puuviljad), laadad, perepäevade läbiviimine (jänkupühamaa, jõulumaa jne), ravimtaimede korjamine loodusest, lillede müük, omatehtud käsitöö müük vanematele. Keskkonnateadlikkuse õpetamine, näiteks prügi sorteerimine ja sorteerimisjaama külastamine. Korraldada lastele külastusi kohalikesse ettevõtetesse, et nad saaksid näha, kuidas äri töötab päriselus. Üks õpetaja tõi välja projektõppe näite, kus lastele

tundus põnev tulede vilgutamine. Sellest arenes projekt "Elekter". Projektis said lapsed tegutseda pikendusjuhtmetega, patareide vahetamisega, taskulampidega, erinevate elektriga seonduvate vaatlustega jne.

Võimalus on hinnata oma tööd TULEM strateegia järgi ehk loob võimaluse enda tööd ja tulemusi põhjalikult analüüsida, mis üldises pildis igapäevatoos võib tahaplaanile jääda. Lisaks on ju tore saada ka tunnustatud ja seeläbi olla kaasaegne haridusasutus. (LÕ19)

Number üks on kindlasti lapsest lähtumine, kus õpetajana saan mina märgata, mis lapsi köidab ja anda neile hääli ja võimalus ise otsustada. Seeläbi saan ma pakkuda lastele võimalusi ise teha, avastada ja praktiseerida. (LÕ14)

Ettevõtliku Kooli" haridusprogrammi rakendamine lasteaia vanemate jaoks võib pakkuda lastele praktilisi oskusi ja arendada nende ettevõtlikkust. Programm peaks olema paindlik ja kohandatav vastavalt lasteaia eripärale ning laste vanusele ja huvidele. (LÕ20)

Uurides, kui oluliseks peavad lasteaiaõpetajad haridusprogrammi rakendamist koostöös lapsevanematega, selgus, et 44,1% pidas seda pigem oluliseks, 35,3% pidas oluliseks ning 8,8% ei pidanud oluliseks. Lisaks paluti vastajatel põhjendada oma seisukohta. Põhjenduse kirjutas neli inimest. Üks väljatoodud aspekt oli, et lapsevanematega koostöös saavad õpetajad ideid ja uusi vahendeid, kui on teadlikud haridusprogrammi sisust. Vanemate osalus aitab kaasa keskkonna loomisele, laste iseseisvuse ning algatusvõime kujunemisele. Rõhutati, et lapsevanemate kaasamine programmi täidab olulist rolli, sest see suurendab laste teadlikkust programmi sisust.

Koostöös vanematega on hea saavutada tulemusi, ka vanemate ettepanekud on olulised. (LÕ27)

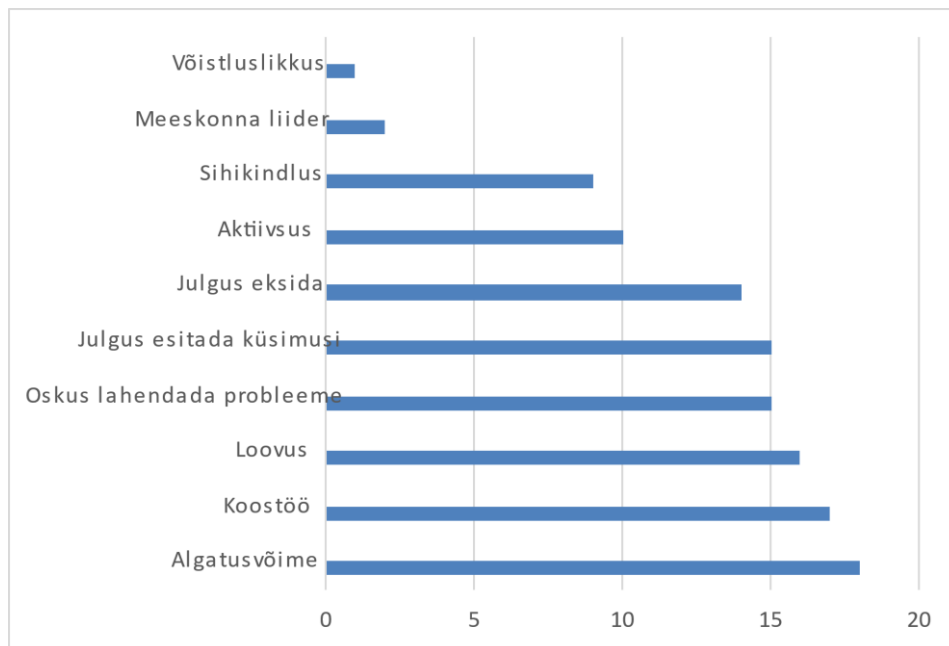
Koostöö teiste asutustega võimaldab lastel saada praktilisi kogemusi reaalse maailma olukordades. Sellest olenevat uuriti, milliste asutustega teevad koostööd uuritavate lasteaegade õpetajad. Tulemused on koondatud alljärgnevasse tabelisse (tabel 2).

Tabel 2. Vastused õpetajate poolt, milliste asutustega tehakse koostööd.

Koostöö teiste õppeasutustega, ettevõtetega, kohaliku kogukonnaga, lapsevanematega, kohaliku omavalitsusega	10
Koostöö teiste õppeasutustega, kohaliku kogukonnaga, lapsevanematega, kohaliku omavalitsusega	6
Koostöö ettevõtetega, kohaliku kogukonnaga, lapsevanematega, kohaliku omavalitsusega	4
Koostöö ainult lapsevanematega	3
Koostöö teiste õppeasutustega, ettevõtetega, kohaliku kogukonnaga, lapsevanematega	3
Koostöö ainult kohaliku kogukonnaga	1
Koostöö kohaliku kogukonnaga ja lapsevanematega	1
Koostöö teiste õppeasutustega, ettevõtetega, kohaliku kogukonnaga, kohaliku omavalitsusega	1
Muu	1

3.2. Lasteaialaste ettevõtlikkus kujunemine lasteaiaõpetajate arvates

Uurimaks, millised omadused iseloomustavad ettevõtlikke lapsi, paluti uuringus osalejatel valida vähemalt neli iseloomustavat omadust 10-st vastusevariandist. Kõige enam, 18 vastaja arvates, peetakse oluliseks algatusvõimet, järgnevad koostöö, mida toetab 17 vastajat, ning loovus, mida toetab 16 vastajat. Oskus probleeme lahendada ja julgus küsimusi esitada said võrdselt 15 vastaja poolt märgitud. Aktiivsust peab oluliseks 10 vastajat ning sihikindlust 9 vastajat (joonis 8).

Joonis 8. Ettevõtlikku last iseloomustavad omadused õpetajate arvamusel

Uuringust ilmnes, kuidas lasteaiaõpetajad toetavad laste ettevõtlikkuse arengut. Selgus, et nad kaasavad lapsi paljudesse praktilistesse tegevustesse, tunnustavad nende katsetusi, julgustavad neid vigadest õppima ning mitte vigu kartma. Õpetajad julgustavad lapsi mängima loovmänge, kus lapsed saavad ise ideid välja mõelda ja neid ellu viia. Kõik see hõlmab erinevaid kunsti-, muusika- või käelisi tegevusi. Toetus ettevõtlikkuse kujunemisele peab olema mitmekülgne ja hõlmama nii praktilisi tegevusi kui ka teadmisi ärimaailma kohta. Viiakse läbi grupitegevusi, kaasatakse kogukonda. Kuulatakse laste ettepanekuid käsitletavate teemade valikul. Lasteaiaõpetaja on ise eeskujuks, nad aitavad luua vastava keskkonna, et lastel tekiks ideed ja näidata neile millised on võimalused ideede elluviimiseks. Lisati, et aktiivõppe meetodid ja projektõppe rakendamine soodustavad kauem teemasse süvenemist.

Laps peab tundma, et tema sõnal on jõud ja eksida on lubatud ja mõnes mõttes peabki eksima, et proovida uuesti. Lapsele tuleb anda võimalus oma asja teha, mitte seda naeruvääristada ega keeluga maha suruda. Last tuleb kuulata ja julgustada ning vajadusel kaasata suunata ilma, et laps tunneks, et tema idee või mõte on täiskasvanu poolt maha surutud või muudetud. Lapsel tuleb lasta ise teha, mina saan õpetajana võtta vastutuse lasta lapsel ise teha, julgustada teda ise tegema. (LÕ19)

Kaasta lapsi õppetööse, kuulata nende arvamusi ja ettepanekuid. Kasutada ära lasteaia lähedast keskkonna võimalusi. Lähtuda lapse huvist teema valimisel, viia

läbi koostööd toetavad tegevused. Rakendada aktiivõppemeetodit ja toetada valiku võimalusi. Projektõppe rakendamine on kõige sobilikum, see aitab teemasse kauem süveneda. (LÕ29)

Uurijat huvitas ühe küsimuse juures, kuidas lõimida õppe- ja kasvatustöösse ettevõtlikkust toetavaid tingimusi, tuginedes haridusprogrammile "Ettevõtlik Kool". Lasteaiaõpetajate kogemustele tuginedes toodi kahe õpetaja poolt välja, et lasteaia õppe- ja kasvatustöös ettevõtlikkust toetavate tingimuste loomiseks tuleks lähtuda "Ettevõtliku Kooli" haridusprogrammist. Oluline on mõista programmi põhimõtteid, korraldada õpetajatele koolitusi, kohandada õppekava, rakendada projektipõhist õpet, kaasata kogukonda ja ettevõtjaid, kaasata lapsevanemaid ning tagada süsteemne hindamine ja tagasiside. Keskendudes praktilistele tegevustele, välitundidele ja külalisõpetajatele, võimaldab see lastel arendada ettevõtlikkust mitmekülgses valdkonnades, loovuse ja probleemilahendamise oskusi. Õpikeskkond peaks innustama laste loovust ja ettevõtlikkust.

Kolme vastaja puhul tuuakse välja projektõppe vajalikkus, kuna lapsed saavad ise olla otsustajad, leida vastuseid, lahendusi, teha kaaslastega koostööd ja olla iseseisvamad. Kaks õpetajat rakendavad TULEM tööriista, mis aitab neil suunata õppe- ja kasvatustegevust ettevõtlikkuse läbiviimisel.

Neli vastajat peavad oluliseks, et lastele tuleks anda põhiteadmisi majandusest ja rahast erinevate tegevuste kaudu, näiteks poe- või kohvikumängu korraldamine ning seal müümine. Samuti mainitakse, et lastele võiks lubada oma mänguasjade müüki või vahetamist. Lisaks rõhutatakse, et lapsed peaksid osalema rühmaruumide ja saali kaunistamisel tähtpäevade puhul ning tegelema õues haljastustöödega ja köögiviljade kasvatamisega. Samuti peaksid nad osalema oma mängukeskkonna kujundamisel.

Projektõppes on hea kasutada, lõimides erinevatesse tegevustesse. Projektõppes saavad lapsed ise otsida ja leida vastuseid, lahendusi, teha kaaslastega koostööd, olla iseseisvad. (LÕ14)

TULEM püüan lähtuda selle järgi, leida uusi lastele põnevaid tegevusi, kaasata vanemaid, kohalikke asutusi, teisi rühmi. (LÕ17)

Küsimuses lasteaia ettevõtlikkuse toetavad tingimused ja tegevused kohta, toodi välja, et õpetajatel on rühmas suur autonoomia rakendada koolitustelt saadud teadmisi ning iga rühm teeb seda omamoodi. Igal õppeaastal tegelevad rühmad nii heategevuslike projektidega kui

ka korraldavad laatasid, viivad taarat, käivad kohvikus ja poes, õpivad ka rahatarkust. Korraldatakse tegevusi, mis keskenduvad tervislikule toitumisele, kehalisele aktiivsusele ja vaimsele heaolule, õpetades lapsi hoolitsema enda ja teiste eest. Viiakse läbi õuesõppe tegevusi, nagu matkad looduses, taimede kasvatamine ja loodusnähtuste uurimine, et arendada lastes austust ja vastutustunnet keskkonna suhtes. Korraldatakse ühisüritusi, kus vanemad ja lapsed saavad koos osaleda, tugevdades pere ja lasteaia vahelist sidet ning edendades ühiskondlikku ettevõtlikkust. Õpetajad toovad välja tingimused, mis toetavad ettevõtlikkust. Selleks peab olema hea ja mitmekesine sise- ning väliskeskkond, positiivne suhtumine eksimistesse, tugev meeskonnatöö, paindlik õppekava, aktiivne kaasatus kogukonnalt ja vanematelt ning positiivne tagasiside lasteaia tegevustele. Õppetegevusi tuleb integreerida igapäevaelu ja reaalmaailma probleemidega, juhtkonna poolt peaks olema avatus uuendustele, koostöö huvigruppidega ning võimalus kasutada haridusroboteid ja tehnoloogiavahendeid. Üks õpetaja toob välja, et takistuseks on saanud lasteaia poolt pakutavate materjalide ja ressursside puudulikkus.

Ettevõtlikkust soodustavad tegevused võivad sisaldada praktilisi ülesandeid, välitunde, külalisõpetajate kaasamist ning loovust ja probleemilahendamist arendavaid ülesandeid. Need tingimused ja tegevused aitavad luua lasteaias õpikeskkonna, mis innustab laste ettevõtlikkust ja loovust mitmekülgsetes valdkondades.(LÕ20)

Korraldatakse tegevusi, mis arendavad laste suhtlemisoskusi ja eneseväljendust, nagu näiteks etendused ja väiksed kontserdid. Viiakse läbi tegevusi ja projekte, mis tutvustavad lastele ühiskondlikke probleeme ja võimalusi nende lahendamiseks, arendades nende teadlikkust ja vastutustunnet ühiskonna ees. (LÕ1)

3.3. Positiivsed ja takistavad tegurid haridusprogrammis „Ettevõtlik kool“

Lasteaiaõpetajad vastasid küsimusele, kas haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ rakendamine on õppe- ja kasvatustöös keeruline. 63,3% õpetajatest vastas, et ei ole keeruline ja 36,7 % õpetajatest vastasid, et on keeruline. Õpetajad said on vastuseid põhjendada. Toodi välja, et dokumenteerimine on mahukas. Ettevõtlikkust on kasutatud koguaeg, praegu teadvustame rohkem ettevõtlikkust läbi haridusprogrammi. Haridusprogrammiga on kaasas head materjalid, mis aitavad igapäevatoos ja annavad ideid õppe- ja kasvatustöö planeerimisel. Peetakse oluliseks jälgida õpetajate poolt pakutavaid ideid, et ei surutaks enda tahtmist peale.

Märgiti ka ära, et lasteaiaõpetajal jääb enda enesekindlusest puudu, aga samas lastele meeldib, kui neil on valikuvabadust.

Positiivse ja negatiivse tulemusena uuriti koostööd lasteaia kolleegidega. Sooviti teada saada, kas jagatakse kogemusi seoses „Ettevõtlik kool“ haridusprogrammi rakendamisega. 63,3% lasteaiaõpetajatest saavad kolleegidelt tuge, 36,7% õpetajatest tunnevad, et kolleegid pole toetavad. Selgitused antud küsimusele näitasid, et kolleegid kasutavad koolituselt saadud teadmisi või üldist valdkonnaalaseid teadmisi oma töös, kuid ei jaga neid kogemusi omavahel. Positiivse küljena toodi välja, et igal esmaspäeva hommikul toimuvad infominutid kolleegidega, kus võetakse eelnev nädal kokku.

Uurides negatiivseid kokkupuuteid lasteaiaõpetajatel „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammis rakendamisel, siis 90% lasteaiaõpetajatest ei tunneta negatiivseid takistusi aga 10% õpetajatest on märganud takistusi. Vastuseid oli võimalik põhjendada ning tõdeti, et ajapuudus, ressursside nappus ja vanemate kaasamine on probleemiks, kuna mõni lapsevanem võib muutuda liiga aktiivseks. Mõnikord võib olla keeruline leida praktilisi viise, kuidas õpetada lastele ettevõtlikkust viisil, mis on nende vanusele sobilik ja arusaadav. Negatiivse küljena toodi välja ka vähene lasteaiaõpetajate tunnustamine.

Avatud vastuses, kus lasteaiaõpetajad said välja tuua positiivseid kokkupuuteid „Ettevõtlik kool“ haridusprogrammi rakendamisega lasteaias. Vastajatest 50% tõdevad, et lastel on suurem huvi õppimise vastu, suudavad olla rohkem iseseisvad ja õpetaja-laps suhe on tugevam ja julgem. Läbi mänguliste ja praktiliste tegevuste on suurenenud laste uudishimu. Sotsiaalsed oskused paranevad. Lapsed õpivad paremini reguleerima oma emotsioone ja käitumist. Paraneb laste omavaheline suhtlemine läbi arutelude ja vestluste. Saab kaasata palju erinevaid koostööpartnereid ja huvigruppe. Lapsevanemad on huvitatud rühmategevustest. Hea koostöö personali vahel.

Lapsed soovivad tegutseda nii, et keegi ei sunni neile omi mõtteid peale. Igapäevaelu lasteaias on kirevam. (LÕ12)

Ühtsusel ja koostööl on suur jõud. Kui midagi tahta ja südamega teha siis on kõik võimalik. (LÕ14)

Tegelikult on laps alati õnnelik, kui ta on midagi loonud ja talle meeldib see, mis talle vastu vaatab. (LÕ18)

Isegi kui midagi peaks valesti minema ja tehakse vigu, siis nad teavad, et see ei ole tingimata halb. Vigadest tuleb õppida ja seejärel lihtsalt uuesti proovida. (LÕ24)

Viimase küsimusena said õpetajad välja tuua, kes on neile toeks, kui peaks tekkima küsimusi haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamise tingimuste kohta. 16 lasteaiaõpetajat vastab avatud küsimusele, et nemad pöörduvad küsimuste korras juhtkonna poole. Märgitakse ära, et juhtkond on saanud mitmeid koolitusi seoses ettevõtlikkuse rakendamisega ja neil on suurem väljaõpe, et meeskonda aidata. Üks lasteaiaõpetaja on välja toonud, et nende lasteaias on toeks arendustegevuse töögrupp.

Meile on toeks juht, kes on ise olnud selles programmis osaleja ja kui programmis on vaja uusi ideid, mida rakendada, siis aitavad ka teised lasteaias töötavad õpetajad. Hea on pöörduda ka "Ettevõtlik kool" programmis olevate mentorite poole, mida õnneks või kahjuks ei ole olnud vaja palju teha.(LÕ20)

Meil on loodud arendustegevuse töögrupp, kui kellelgi peaks küsimusi tekkima. (LÕ6)

3.4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada haridusprogrammi “Ettevõtlik kool” rakendamise võimalused ja efektiivsus Viljandimaa lasteaiaõpetajate hinnangul. Esimese uurimisküsimuse vastused andsid ülevaate sellest, millised on lasteaiaõpetaja kogemused haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamisel. Selgus, et enamus vastanutest on rakendanud haridusprogrammi "Ettevõtlik Kool" kuni kaks aastat. Lisaks uuriti koolitusi, mis aitavad toetada "Ettevõtliku Kooli" haridusprogrammi kasutuselevõttu lasteaiades. Enamik vastanutest olid läbinud baaskoolituse, mis aitab neil rakendada programmi põhimõtteid. Selgus, et haridusprogramm pakub võimalust katsetada ja rakendada uuemaid õpetamismeetodeid, mis suunavad lapsi katsetama ja tegevusi praktiliselt ellu viima. Rõhutati, et lastel kasvab programmi rakendamisel loovus, ettevõtlikkus ja kriitiline mõtlemine. Hujala (2004, lk 65) on öelnud, et lapsed on pidevalt motiveeritud, kui nende ettevõtlikkus ja huvi on õppeprotsessis toetatud. Laps on seega aktiivne osaleja nii õppe- kui kasvatustegevuse protsessis ning selle planeerimisel. Lapsed näitavad sageli oma loovust vabas mängus, uurimises ja avastamises. (James, 2015, lk 1033)

Haridusprogrammi rakendamisel lasteaias peeti oluliseks lapsest lähtumist, kus õpetaja roll on olla märkaja ning näha, mis lapsi köidab ja huvitab. Uurimistööst selgus, et oluline on

seostada õpitud igapäevaeluga ning seda peab toetama õpetaja. Hujala (2004, lk 69) on märkinud, et kui varem oli õpetaja peamine roll teadmiste edastamine kõigis õppevaldkondades, mis olid määratud õppekavas, siis tänapäeva õpetaja on pigem õpikeskkonna kujundaja, kes innustab lapsi uudishimule, huvile ja õppimismotivatsioonile, aktiivsusele ja enesejuhtimisele.

Samuti selgus, et lasteaiaõpetajad peavad koostööd lapsevanematega oluliseks, kuna see aitab luua keskkonna, mis soodustab laste iseseisvust ja algatusvõimet. Lisaks rõhutatakse, et lapsevanemate kaasamine haridusprogrammi täidab olulist rolli, kuna see suurendab laste teadlikkust programmi sisust ning aitab neil õppe- ja kasvatustegevust paremini planeerida. Kööp (2017, lk 348) toob välja seisukoha, et õpetaja on koostöö algataja ning mida kiiremini ja tõhusamalt koostöö lastevanemate ja lasteaia vahel toimima hakkab, seda kergem on nii õpetajatel kui ka lastevanematel lapse arengut toetada.

Teine uurimisküsimus aitas välja selgitada, mida lasteaiaõpetajad peavad oluliseks lasteaialaste ettevõtlikkuse kujunemisel. Selgus, et lasteaiaõpetajad innustavad lapsi mängima loovmänge, kus nad saavad iseseisvalt ideid rakendada ja ellu viia, hõlmates erinevaid kunsti-, muusika- ja käelisi tegevusi. Õpetajad toovad välja aktiivõppe meetodite ja projektõppe olulisuse. Pukk ja Alunurm (2014, lk 184) rõhutavad, et projektõppes on teema käsitus eluline, tõeline ja seotud igapäevaste teemadega. Projekt on pikemaajaline protsess, mis toob õppimisse väljakutseid. Samuti toovad õpetajad välja, et projektõpe toetab lapsi, et nad saaksid ise olla otsustajad, leida vastuseid, lahendusi, teha kaaslastega koostööd ja olla iseseisvamad. Laps õpib ümbritsevat keskkonda aktiivselt tundma, kui ta tegutseb, uurib ja katsetab. Aktiivsuse põhimõtet saab rakendada olukordades, kus lapsed ise osalevad, olgu see siis kuulamine, vaatlemine või muu tegevus. Tegevused ja ettevõtmised peaksid julgustama lapsi mängima, looma seoseid, kasutama oma mõtlemisoskust, fantaasiat, katsetama uusi asju ning esitama küsimusi. (Õun & Nugin, 2017, lk 192)

Oli lasteaiaõpetajaid, kes märkisid, et neid aitab õppe- ja kasvatustegevuses ettevõtlikkuse läbiviimisel TULEM tööriist. Tööriist võimaldab õpetajatel integreerida ettevõtlikkusele suunatud õppemeetodeid ja -strateegiaid oma õppetöösse, luues seeläbi õpilastele praktilisi õppimisvõimalusi ja motiveerivaid õppekeskkondi. Lisaks aitab see edendada koostööd lasteaia, kogukonna ja ettevõtlusmaailma vahel, võimaldades lastel omandada reaalseid teadmisi ja oskusi ning valmistuda tulevikuks. TULEM tööriist soodustab loovust, probleemilahendusoskusi ja enesekindlust. (Ettevõtlik kool veebileht)

Kolmanda uurimisküsimuse eesmärk oli välja selgitada positiivseid ja takistavaid kogemusi haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamisel lasteaias. Uuringust selgus, et enam kui poolele vastajatest ei olnud haridusprogrammi "Ettevõtlik kool" põhimõtete rakendamine keeruline. Haridusprogrammiga on kaasas materjalid, mis aitavad lasteaiaõpetajaid õppe- ja kasvatustöö planeerimisel. Pooled vastajad tõdevad, et lastel on suurem huvi õppida, olla iseseisvad. Paranevad sotsiaalsed oskused ja lapsed õpivad paremini reguleerima oma emotsioone ja käitumist. Uurimistulemused on sarnased Laucis ja Murik (2022) bakalaureusetöös välja toodud selgitusega, et õpetajad näevad, kuidas tänu ettevõtlikkuse rakendamisele rühmas on lapsed palju rohkem motiveeritud osalema õppeprotsessis ning avaldama enda ideid ja arvamusi. Uurimistöö takistavaks teguriks peeti mahukat dokumenteerimist ja ressursside puudulikkust.

KOKKUVÕTE

Tänapäeval ei piisa ettevõtlikkuse õppimisest ainult koolis, vaid sellele tuleb rõhku panna juba koolieelses eas. Haridusprogramm "Ettevõtlik kool" toetab laste ettevõtlikkust, loovust ja kriitilist mõtlemist, mida saab seostada reaalse eluga. Õpetaja eesmärk on olla toetaja, suunaja ja juhendaja, et laps suudaks võtta vastutuse õppimise eest. Oluliseks pidepunktiks saab pidada õppe- ja kasvatustegevust, mis lähtub lapsest, selleks on kogemusõpe ehk aktiivõpe ning see keskendub lapse individuaalsusele, ainulaadsusele ja loovusele.

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada haridusprogrammi "Ettevõtlik kool" rakendamise võimalused ja efektiivsus Viljandimaa lasteaiaõpetajate hinnangul. Uurimistöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit ning andmete kogumiseks kasutati ankeetküsimustikku. Küsimustik koosnes valik vastustega, poolavatud ja avatud küsimustest. Küsimustik edastati elektroonilise kirjana Viljandimaa baastasemega ja hõbetasemega lasteaegade õppejuhtidele, kes omakorda jagasid küsimustikku õppekoha lasteaiaõpetajatele. Uuringus osales 30 lasteaiaõpetajat.

Uurimistulemuste põhjal võib teha järgnevad järeldused:

- Kõik lasteaiaõpetajad rõhutavad haridusprogrammi "Ettevõtlik kool" olulisust uuenduslike õpetamismeetodite katsetamiseks ja rakendamiseks, mis julgustavad lapsi praktiliste tegevuste kaudu õppima ja kogemusi omandama.
- Lasteaiaõpetajad toetavad laste ettevõtlikkuse arengut mitmekülgset, kaasates neid praktilistesse tegevustesse, tunnustades nende katsetusi ning julgustades õppimist vigadest. Nad soodustavad loovmängude kaudu ideede väljatöötamist ja elluviimist. Toetuseks ettevõtlikkusele korraldatakse grupitegevusi, kaasatakse kogukonda ning kuulatakse laste ideid teemade valikul.
- Lasteaiaõpetajad toimivad eeskujuna, loovad sobiva keskkonna ideede tekkimiseks ja näitavad lastele nende elluviimise võimalusi. Aktiivõppe meetodid ja projektõppe rakendamine soodustavad süvenemist teemadesse.
- Lasteaiaõpetajad tunnevad kohati negatiivse mõjuna, et dokumenteerimine on mahukas ja keeruline ning takistuseks on saanud lasteaia poolt pakutavate materjalide ja ressursside puudulikkus.

Tulemustele toetudes teen järgmised ettepanekud:

- Pakkuda võimalust haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ tutvustamist ka majasiseselt abipersonalile ja lastevanematele, et ka nemad oleksid programmi sisust teadlikumad ja koostöö oleks veel sujuvam.
- Lasteaiaõpetajatele, kes pidasid keeruliseks leida praktilisi viise, kuidas õpetada lastele ettevõtlikkust, mis on nende vanusele sobilik ja arusaadav, teen ettepaneku viia rühmas läbi erinevad projekte laste huvist lähtuvalt. See toetab ettevõtlikku mõtteviisi sõltumata lapse vanusest. Materjalide ja ressursside puudlikkuse leevendamiseks korraldada heategevuslikke laatasid või otsida projektide toetuseks kogukonnast sponsoreid.
- Ettevõtlikkuse pädevuse arendamise olulisus tuleks integreerida ka Koolieelse lasteasutuse riiklikku õppekavasse, kuna ettevõtlikkuse alused tuleb luua juba lasteaias.

Uurimistöö viidi läbi seitsmes Viljandimaa lasteaias, mis olid saanud haridusprogrammis "Ettevõtlik kool" baastaseme ja hõbetaseme märgised, seega ei ole võimalik tulemusi laiendada kõikidele lasteaiaõpetajatele. Saamaks paremat ülevaadet haridusprogrammi praktilistest teadmistest ja kogemustest, tuleks läbi viia sarnaseid uuringuid ka teistes Eesti piirkondades.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ettevõtlik kool. (2020). *Eesti Ettevõtliku kooli võrgustiku strateegia 2020-2025*. (viimati vaadatud 24.04.2024) <https://evkool.ee/wp-content/uploads/2021/12/EV-kooli-v-rgustiku-strateegia-2020-2025.pdf>

Ettevõtliku kooli koduleht. (viimati vaadatud 25.02.2024) <https://evkool.ee/viljandimaa-koolid-ja-lasteaiad-nakatavad-noori-ettevotlikkuse-pisikuga/>

Ettevõtliku kooli koduleht (viimati vaadatud 03.10.2023) . <https://evkool.ee/>

Ettevõtliku kooli koduleht. (viimati vaadatud 28.10.2023).
<https://evkool.ee/meist/ajalugu/sissejuhatus/>

Ettevõtlusõpe. (2016). *Ettevõtlushädevuse mudel*.
<https://ettevotlusope.edu.ee/ettevotlushädevuse-mudel/>

Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2023). RT I, 08.03.2023, 1 - jõust. 11.03.2023. (viimati vaadatud 11.10.2023) <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023006>

Haridus- ja Teadusministeerium. Ettevõtlushädevus. <https://www.hm.ee/opikasitus>
(Viimati vaadatud 24.04.2024)

Heinla, E. (2020). *Lapse loovuse hoidmine ja arendamine*. Atlex OÜ.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Medicina Tallinn.

Hujala, E. (2004). *Uuenev alusharidus*. AS Kirjastus Ilo.

James, M, A. (2015). *Managing the Classroom for Creativity*. Teadusuuringute Kirjastus
https://www.scirp.org/pdf/CE_2015061915593867.pdf

Kaur, S. (2013). Mängu tähtsus uurimuslikus õppes. Rmt Nugin, K (Koost.). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias* (lk 45-46). AS Atlex.

Karis, A. (2016). Sissejuhatus. Rmt Piirimägi, A., Ruusamäe, K., & Goldberg, K. (Koost.). *Ettevõtliku õppe juhendmaterjal 2. Tahan-suudan-teen*. Ida-Viru Ettevõtluskeskus.

Kimer, M.; Tuul, M. & Õun, T. (2016). *Implementation of different teaching approaches in early childhood education practices in Estonia*. Early Years. An International Research

Journal.

https://www.researchgate.net/publication/292103678_Implementation_of_different_teaching_approaches_in_early_childhood_education_practices_in_Estonia

Kinos, J., & Pukk, M. (2010). *Lapsest lähtuv kasvatus*. Kirjastus TEA.

Kuczynski, L., & De Mol, J. (2015). *Dialectical models of socialization. Theory and method*, 1,323-368.

https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal%3A187972/datastream/PDF_01/view

(Viimati vaadatud 24.04.2024)

Kutsar, D. & Soo, K. (2019). *Märka last. Tuleviku ilmingud on tänases päevas*. Loetud aadressil: <https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2019/11/15/3610/> (Viimati vaadatud 24.02.2024)

Käis, J. (2018). *Õpetuse alused ja teed. Üldine didaktika*. Kirjastus Studium

Kööp, K. (2017). Koostöö lastevanematega. Rmt Nugin, K, ja Õun, T. (Koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 348). AS Atlex

Männamaa, M. & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. Rmt Kulderknap, E. (Koost.). *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5-43). Kirjastus Studium.

Nugin, K, ja Õun, T. (2017). Õppe- ja kasvatustegevus koolieelses lasteasutuses. Rmt Nugin, K, ja Õun, T. (Koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 191-192). AS Atlex.

Pedaste, M. (2018). Õppimise kolm suurt sihti tänapäeval. Nüüdisaegne õpikäsitus. Tartu ülikool <https://sisu.ut.ee/opikasitus/%C3%B5ppimise-kolm-suurt-sihtit%C3%A4nap%C3%A4eval-1>

Piirimägi, A., Ruusamäe, K., & Goldberg, K. (2016). *Ettevõtliku õppe juhendmaterjal 2. Tahan-suudan-teen*. Ida-Viru Ettevõtluskeskus

Pukk, M, ja Alunurm, A. (2014). Reggio Emilia pedagoogika ehk lapse sada keelt. Rmt Tammiste, H. (Koost.). *Tarkus tuleb tasapisi. Valik aktiivõppe strateegiaid lasteaias ja koolis* (lk 184). AS Atlex

Põhikooli riiklik õppekava (2023). RT I, 08.03.2023, 1 - jõust. 11.03.2023 (Viimati vaadatud 11.10.2023) <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023005>

Riigi Teataja. *Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (Vastu võetud 29.05.2008 nr 87). [RT I 2008, 23, 152] jõustumine 01.09.2008 (Viimati vaadatud 12.05.2024)

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>

Rooste, H. & Ruusamäe, K. (koost.) (2011). *Ettevõtlik kool. Tahan-suudan-teen*. Tallinna. Raamatutrükikoda

Ryan, S. (2007). Pedagogy, Child-Centered. In *Early Childhood Education: An International Encyclopedia, Volumes 1-4*. Edited by R. S. New and M. Cochran. London: Praeger. [https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/12-%20Early%20Childhood%20Education_%20An%20International%20Encyclopedia%20\(v%201-4\).pdf](https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/12-%20Early%20Childhood%20Education_%20An%20International%20Encyclopedia%20(v%201-4).pdf)

Sarikaya, M. & Coskun, E. (2015). *A New Approach in Preschool Education: Social Entrepreneurship Education*. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815038471?ref=cra_js_challenge&fr=RR-1

Šindelářová, V., & Simbartl, P. (2020). *Use of experiential learning in kindergarten*. In *EDULEARN20 Proceedings* (pp. 8300-8304). IATED. <https://library.iated.org/view/SINDELAROVA2020USE> (Viimati vaadatud 24.04.2024)

Tamm, A. (2018). *Nüüdisaegse õpikäsituse põhiprintsiibid. Nüüdisaegne õpikäsitus*. Tartu ülikool. <https://sisu.ut.ee/opikasisus/n%C3%BC%C3%BCdisaegse-%C3%B5pik%C3%A4situse-p%C3%B5hiprintsiibid>

Ugaste, A.; Tuul, M. & Välk, T. (2009). *Mängu tähtsus lapse arengus ning mängu juhendamine*. Rmt Kulderknup, E (Koost.). *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 44). Kirjastus Studium.

Uustalu, H. (2020). *Milleks lapsi ette valmistatakse? Ettevõtlikuse müüdid Mis on tegelikult ettevõtlik õpe?* Postimees. Loetud aadressil <https://www.err.ee/1057326/heidi-uustalu-mis-on-tegelikult-ettevotlik-ope>

Veide, E., Arva, T. (2020) *Ettevõtlikkuse õpetamine lastele*. Err Ettevõtlusminutid. Loetud aadressil <https://vikerraadio.err.ee/1157133/uudis-lauri%2520varik/1114830?fbclid=IwAR0NMOrI%20W2zVJ2jRzqX3GekrC>

Veide, E., Mäesepp, H. & Kirch, L. (2022). *Vinks-Vonks 2 julgeb ja proovin. Kasutusjuhend õpetajale*. K-Print OÜ

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

Ülavere, P, Veisson, M & Tammik, A. (2017). Väärtuskasvatuses kasutatavad õppemeetodid. Rmt Nugin, K, ja Õun, T. (Koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 76). AS Atlex.

LISAD

Lisa 1. Valimi andmed

Lasteiaiaõpetaja	1. Vanus	2. Tööstaaž:	3. Haridustase:	4. Lasteiaia asukoht:
LÕ 1	36-45	11-15 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 2	56-65	31-35 aastat	Bakalaureuse	Linn
LÕ 3	18-25	1-5 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 4	26-35	1-5 aastat	Rakenduslik kõrgharidus	Maal
LÕ 5	56-65	31-35 aastat	Magister	Maal
LÕ 6	26-35	6-10 aastat	Magister	Maal
LÕ 7	36-45	6-10 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 8	26-35	11-15 aastat	Magister	Maal
LÕ 9	56-65	40-45 aastat	Rakenduslik kõrgharidus	Maal
LÕ 10	36-45	16-20 aastat	Magister	Maal
LÕ 11	26-35	6-10 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 12	46-55	31-35 aastat	Magister	Maal
LÕ 13	56-65	40-45 aastat	Keskeri	Linnas
LÕ 14	36-45	6-10 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 15	36-45	6-10 aastat	Bakalaureuse	Maal

LÕ 16	56-65	40-45 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 17	66-76	31-35 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 18	36-45	1-5 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 19	26-35	1-5 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 20	36-45	6-10 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 21	36-45	16-20 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 22	26-35	6-10 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 23	36-45	1-5 aastat	Keskeri	Linn
LÕ 24	26-35	1-5 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 25	46-55	16-20 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 26	26-35	1-5 aastat	Bakalaureuse	Maal
LÕ 27	36-45	1-5 aastat	Keskeri	Linn
LÕ 28	36-45	1-5 aastat	Keskeri	Maal
LÕ 29	36-45	6-10 aastat	Rakenduslik kõrgharidus	Linn
LÕ 30	36-45	6-10 aastat	Magister	Maal

Lisa 2. Küsimustik lasteaiaõpetajale

1. Teie vanus:

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65
- 66-76
- Muu...

2. Teie tööstaaž

- 1-5 aastat
- 6-10 aastat
- 11-15 aastat
- 16-20 aastat
- 21-25 aastat
- 26-30 aastat
- 31-35 aastat
- Muu....

3. Teie haridustase

- Keskeri
- Bakalaureuse
- Magister
- Rakenduslik kõrgharidus
- Muu...

4. Kas lasteaed asub?

- Maal
- Linnas

5. Kui kaua Teie lasteaias rakendatakse „Ettevõtliku Kooli“ haridusprogrammi?

- kuni 2 aastat
- 2-5 aastat
- 5-8 aastat
- enam kui 8 aastat

6. Milliseid koolitusi olete läbinud, mis toetavad „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi rakendamist?
- Baaskoolitus
 - Ettevõtliku õppe rakendamine koolitus
 - Ettevõtliku õppe STANDARDi koolitus
 - Rahatarkuse mentorklubi
7. Mida tähendab haridusprogramm „Ettevõtlik Kool“ Teie jaoks? Põhjendage
8. Kas Teie jaoks on oluline luua ettevõtlikkuse arenemise tingimusi lasteaias?
- Jah
 - Ei
 - Muu:.....
9. Kuidas saab rakendada lasteaias „Ettevõtliku Kooli“ haridusprogrammi? Palun siia lisada näiteid.
10. Kui oluliseks peate „Ettevõtlik Kool“ haridusprogrammi rakendamist lasteaias lapsest lähtuvalt?
- Ei pea üldse oluliseks
 - Pigem ei pea oluliseks
 - Pigem pean oluliseks
 - Pean oluliseks
11. Millised omadused iseloomustavad Teie arvates haridusprogrammis „Ettevõtlik Kool“ ettevõtlikku last?
- Algatusvõime
 - Loovus
 - Aktiivsus
 - Julgus esitada küsimusi
 - Koostöö
 - Meeskonna liider
 - Oskus lahendada probleeme
 - Võistluslikkus
 - Julgus eksida
 - Sihikindlus
12. Kuidas saab teie arvates toetada laste ettevõtlikkuse kujunemist lasteaias?

13. Kuidas lõimite õppe- ja kasvatustöösse ettevõtlikkust toetavaid tingimusi toetudes haridusprogrammile „Ettevõtlik Kool“?

14. Kas „Ettevõtliku Kooli“ haridusprogrammi rakendamine on olnud Teie jaoks keeruline?

- Jah
- Ei

Põhjendage....

15. Kui oluliseks peate „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi rakendamist koostöös lapsevanematega?

- Ei pea üldse oluliseks
- Pigem ei pea oluliseks
- Pigem pean oluliseks
- Pean oluliseks

Põhjendage.....

16. Kas kolleegid lasteaias jagavad kogemusi seoses „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi rakendamisega?

- Jah
- Ei

Selgitage....

17. Millised on Teie lasteaias ettevõtlikkuse arengut toetavad tingimused ja tegevused?

18. Milliste asutustega teeb Teie lasteaed koostööd....

- Teiste õppeasutustega
- Ettevõtetega
- Kohaliku kogukonnaga
- Lapsevanematega
- Kohaliku omavalitsusega
- Muu

19. Kas olete kogunud negatiivset kokkupuudet „Ettevõtlikku Kooli“ haridusprogrammi rakendamisega lasteaias?

- Jah
- Ei

Põhjendage.....

20. Millised on Teie positiivsed kokkupuuted „Ettevõtliku Kooli“ haridusprogrammi rakendamisega lasteaias?
21. Kes on Teile toeks meeskonnas, kui peaks tekkima küsimusi haridusprogrammi „Ettevõtlik Kool“ rakendamise tingimuste kohta? Põhjendage.